

AZ ANTIFASISZTA PROLETÁR EGYSÉGFRONT
TAKTIKÁJÁNAK ALKALMAZÁSA AZ 1935. ÉVI
VAJDASÁGI SZTRÁJKMOZGALMAKBAN

Az 1929-től 1935-ig terjedő hatéves időszakban a vajdasági munkásosztálynak nem volt lehetősége védekezni helyzetének állandó rosszabbodása ellen. A január 6-i diktatúra a legkegyetlenebb módszereket alkalmazta a sztrájkmozgalmak ellen. A vezetőség nélkül maradt kommunista párt szektás módon bojkottálta a legális szakszervezeteket, a szakszervezeti vezetők pedig a munkásellenállás hiábavalóságának elméletét vallották a válság idején. A fenti okok miatt éppen akkor került sor a munkásellenállás lanyhulására, amikor a körülmények hatására éppen erősödni kellett volna, nem pedig gyengülnie. Ez a lanyhulás világosan látszik az alábbi táblázatból is, amely az 1921-től 1935-ig terjedő időszakban szervezett sztrájkokat tünteti fel.

Év	Sztrájkoló vállalatok száma	Sztrájkoló munkások száma
1921	74	17 947
1922	220	40 477
1923	726	18 193
1924	60	7 357
1925	59	10 225
1926	66	15 697
1927	91	8 536
1928	44	5 618
1929	13	2 446
1930	16	4 879
1931	5	346
1932	7	1 370

A sztrájkhullám 1922-ben volt a legerősebb. Ebben az évben több mint 40 000 munkás szüntette be a munkát. A gazdasági válság három évében mindössze 6600 munkás sztrájkolt, vagyis hatszor kevesebb, mint 1922-ben. Ezeknek a tényeknek alapján nem túlozunk, ha megállapítjuk, hogy a munkásosztály a válság idején kizsákmányolói kénye-kedvének volt kiszolgáltatva. Éppen ezért vált lehetővé, hogy a tőkések a gazdasági válság terheinek java részét a munkásokra hárítsák, hogy a béreket mélyen a létfenntartási minimum alá csökkentsék és a szociális törvényhozás munkáját szüneteltessék.

A munkabérek csökkenése a válság idején

Ha kiindulópontnak az 1930-as évet vesszük — ebben az évben 27,76 dinár volt a szavatolt napibér —, akkor ehhez az összeghez képest a munkabér százalékban kifejezett csökkenése a következő:

1930	27,76	—
1931	26,19	5%
1932	24,53	15%
1933	23,22	16%
1934	22,24	19%
1935	21,65	22%

Az említett időszakban ugyan egyes termékek ára csökkent, ám a munkabércsökkenés sokkal nagyobb méretű volt az árcsökkenésnél. Hogy a jugoszláv munkásosztály szempontjából mindez hová vezetett, azt igen meggyőzően bizonyította a rosszhírű Dragiša Cvetković, akiről egyáltalán nem állítható, hogy álláspontja ellentétes volt a kapitalistákéval. Az 1935. és 1936. évi országos sztrájkok hatására ugyanis kénytelen volt megállapítani az országgyűlés pénzügyi bizottságában, hogy a munkások és a tőkések jövedelme között akkora az aránytalanság, hogy azt semmivel nem lehet igazolni. „Kétségbeejtően nyomorúságos bért adnak az embereknek” — mondta Cvetković —, s arra hivatkozott, hogy a biztosítónál nyilvántartott 651 649 munkás közül 330 452 napibére 20 dinár, 86 500 munkásé pedig 8 dinár. Miután megállapította, hogy a számítások szerint egy nőtlen munkásnak legkevesebb 630 dinárra van szüksége ahhoz, hogy megéljen, egy négytagú családnak pedig 1500 dinárra, Cvetković a következőket mondta: „Amint látják, uraim, egy hatalmas munkástömeg — 330 000 ember — 20 dináros átlagos napibéréért dolgozik; ha tehát 21—25 munkanapot számítunk havonként, ezeknek a munkásoknak a keresete — levonva belőle a járulékokat — kb. 350—390 dinár. Kérdem Önöket, uraim, s azt hiszem ebben mindannyian egyetértünk, megélhet-e egy család, egy ember a mai körülmények között ilyen nyo-

morúságos kis keresetből, s elvárhatjuk-e ezektől az emberektől, hogy békésen szemléljék a nálunk uralkodó viszonyokat, s vajon ezekben az emberekben okkal növekszik-e állandóan a gyűlölet mindazokkal szemben, akiknek több van, s alakul ki bennük a lehetséges zavargások feltevéle?”

Az Újvidéki Munkáskamara 1935 októberében megtartott rendes közgyűlésén a munkások napibérének kérdésében a következő határozat született:

1. Megállapíthatjuk, hogy noha a munkások és alkalmazottak fizetése már régóta kevesebb, a létminimumnál továbbra is csökken.

A csökkenés kereken egymilliárd dinárra rúg évente az 1930. évi helyzethez képest, s a fizetések reálisan csökkennek az utóbbi idők árdrauglása következtében is.

2. A bérmunkások és alkalmazottak azért olyan helyzetbe kerültek, hogy leelemibb szükségleteiket sem tudják kielégíteni: egyre jelentéktelenebb fogyasztókká válnak. Ez tovább mélyíti a gazdasági válságot, növeli a munkanélküliséget és a szegény népréteget a degenerációba taszítja.

Az alacsony napibéréknél sokkal inkább fenyegette a jugoszláv munkásokat a munkanélküliség veszélye. A Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága 1936. évi áprilisi plénumának a „JKP feladatairól és az ország helyzetéről” szóló határozata megállapítja, hogy a munkanélküliek száma Jugoszláviában elérte a 400 000-t, s ez a szám a családtagokat is számítva Jugoszlávia összlakosságának egytizede.

Lemaradás a szociális törvényhozás terén

A munkásság ellenállásának lanygulása alkalmat adott a hatalom birtokosainak arra, hogy a válság idején megszakítsák szociális törvényhozó tevékenységüket. A jugoszláv gyáriparosok testülete képviselőinek, akik látogatást tettek a szociálpolitika miniszterénél, azt mondták, hogy a miniszter nagyobb jelentőséget tulajdonít a politikai törvények meghozatalának, mint a szociális törvényekének, főként azért, mert az országban szociális szempontból nyugalom tapasztalható. A testület bizalmas jellegű iratában, amelyben tagjait értesítette a miniszternél tett látogatás eredményéről, a következők olvashatók: „A munkaadók és munkások közötti viszony többnyire jó, mivel közös problémával kell megküzdeniük: a válsággal. A szociális törvény megalkotásával a mostani jó viszony csak romlana. Éppen ezért a miniszter úr azon a véleményen van, hogy egyelőre mellőzi a nyugdíjbiztosítás kérdését, sőt mi több, a munkanélküliség esetén történő biztosítás kérdését is... a miniszter úr hasonlóképpen mellőzni kívánja a lakástörvényt is...”

Amikor tehát a munkások bérét a létminimumhoz szükséges határ alá süllyesztették, amikor Jugoszlávia lakosságának egytizede rendes jöve-

delem nélkül maradt, amikor a nyomorúságos munkabérek 25 százalékát a lakbér emésztette fel, a régi Jugoszlávia szociálpolitikai minisztere nem látta szükségesnek a szociálpolitikai törvények megalkotását.

Igen jellemző a viszonyokra, a tőkésék felfogására és álláspontjára a szociális háború előestéjén a minimális munkabérekéről szóló törvény javaslatának sorsa. A munkabérek hirtelen csökkenése és az elkeseredés, amely fokozatosan és aggasztó méretekben gyülemlett fel a munkásokban, a hatalom birtokosainak egy részét arra készítette, hogy félmegoldásokkal hosszabbítsák meg az osztálynyugalom állapotát. Törvényhozó körökben úgy tartották, hogy a minimális munkabérről szóló törvényjavaslat körüli hosszú vitákkal érik el legalkalmasabban a fenti célt. 1934. december 4-én összehívták Belgrádban a jugoszláv gyáriparosok képviselőit, hogy zajos bejelentés után megtárgyalják a kormány törvényjavaslatát. Az értekezlet jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy a gyártulajdonosok nagy többsége határozottan ellenezte még a gondolatát is a munkásság teljesen szabad kizsákmányolása megszüntetésének. A ljubljanai Kereskedelmi Iparkamara képviselője kijelentette:

„Elvben minden kamarának elleneznie kell azt a kísérletet, mivel egy ilyen törvény megnehezítené a munkaadók helyzetét.” Ilyen negatív álláspontot foglalt el a belgrádi kamara képviselője is, az újvidéki kereskedelmi és Iparkamara képviselője pedig többek között ezt mondta: „Országunkra ez az új törvény nagy bajt hozna”.

A JKP Központi Bizottságának sajtóorgánuma, a *Proleter* a következő álláspontot foglalta el a minimális munkabérekéről szóló törvényért folyó harcban: „A munkások garantált minimális munkabérről szóló törvény meghozatalának gondolata a munkaadók között született meg, a reformista vezetők pedig csak elfogadták a tőkésék gondolatát. A munkaadók egy része csak azért nyilatkozik a törvény mellett, hogy fönmaradhasson, és biztosítva érezze magát olyan vállalatok konkurrenciája ellen, amelyek munkaerőként főként koldusbotra jutott parasztokat használnak fel, akiket sokkal rosszabbul fizetnek, mint a városi munkásokat. A reformisták azért támogatják a törvény meghozatalát, mert a munkásosztály erősödő harcát az ilyen törvényért folyamodványok és kérvények útjára szeretnék terelni. A kapitalista államhatalom képviselőinek és birtokosainak egy része azért nyilatkozik egy ilyen törvény mellett, mert éppen ennek a törvénynek a segítségével szeretné maga számára biztosítani a közvetítő jogát a munkások és munkaadók közti vitákban, ily módon megakadályozni és lehetetlenné tenni a sztrájkokat meg az osztályharcot. A munkaadók és reformista vezetők igyekezetével szemben a kommunistáknak össze kell fogniuk, fel kell készülniük a munkabérek csökkentése elleni és a bérek növeléséért folytatandó küzdelemre; harcolniuk kell minden vállalatban és szakmában a kollektív szerződések megkötéséért stb. S mindehhez rögtön hozzá kell kezdeni, nem várva szemmiféle törvényre. Nem szabad beleegyezni a harc halogatásába egy munkabérekéről szóló bizonytalan törvény reményében.

Ez az álláspont nem azt jelenti, hogy a kommunisták ellenzik azt az igyekezetet, hogy a burzsoá állam a munkások kiharcolt sikereit — például a munkabérek felemelését — törvényeiben ugyancsak elismerje. Konkrétan ez annyit jelent, hogy a kommunistáknak és a többi osztálytudatos munkásnak harcolnia kell az olyan illúziók ellen, hogy a munkásság helyzetét valamiféle törvénnyel jobbítani lehet. Csak a munkástömegek harca javíthat a helyzeten. A munkásság érdekeit védő törvények sohasem lehetnek következményei a kizsákmányolóknak valamiféle jóindulatának: A burzsoáziát a tömegek harcával kell munkástörvények megalkotására és alkalmazására kényszeríteni.”

A Kommunkista Párt új szakszervezeti taktikája

A január 6-i diktatúra betiltotta a haladó osztályharcos szakszervezeteket, köztük a független szakszervezeteket is, amelyek keretében sikeresen tevékenykedett a Jugoszláv Kommunkista Párt. Legális tevékenységi jogot csak a reformista szakszervezetek kaptak. A JKP vezetősége, Mavrakkal és Gorkiátyal az élén bojkottálta ezeket a szakszervezeteket. Ez téves lépés volt, mert ezáltal a kommunisták saját magukat fosztották meg attól a lehetőségtől, hogy legális körülmények között tevékenykedjenek. Ehelyett a párt kitartóan arra törekedett, hogy illegális forradalmi szakszervezeteket hozzon létre. Ezt a taktikát J. Cazi a következőképpen értékelte: „A trojka szervezési elve, amelynek piramis formájában kellett volna tovább fejlődnie, az akkori vezetőség szektás szemléletét és tehetetlenségét mutatja: a szakszervezeti munkának nem tudott tömegbázist teremteni. Amikor a diktatúra 1929 és 1932 között szétzúzta a pártszervezetet, megsemmisültek az illegális forradalmi szakszervezetek is.” E téves taktikával a párt 1934 végén Ljubljánában megtartott IV. országos értekezlete számolt le. A pártvezetésben bekövetkezett törésre nem véletlenül került sor. „Az elméletileg képzett káderek, főleg Josip Broz kiszabadulása a börtönből (1934 márciusában) fölbecsülhetetlen volt a JKP megújítása és fejlődése szempontjából.”

A negyedik országos értekezlet az országban uralkodó helyzetet elemelve megállapította, hogy a reformista szakszervezetek két részre szakadtak. „Az ORS vezetői nyíltan szövetkeznek a fasisztákkal. Az URS keretein belül két szárny harcol egymás ellen: Pavičević, Belić, Sedej és mások az egyik oldalon, Topalović, Krekić, Petejan, Uratnik és mások a másik oldalon. Az utóbbiak egyre nyíltabban közelednek a fasisztákhoz. A reformisták e két ága mellett léteznek formálisan független (nyomdász, bankár és különböző szakmai szakszervezetek), klerikális és fasiszta szakszervezetek, amelyekben kisszámú kommunkista, de jelentős számú forradalmi hangulatú munkás is van.” Habár Jugoszlávia bér munkásságának mintegy 90 százaléka nem volt tagja ezeknek a szakszervezeteknek, mégsem vonható le az a következtetés, hogy a reformista szakszervezetek

jelentősége csekély volt. Ezt az országos értekezleten is hangsúlyozták, ahol konstatálták, hogy ezek a szakszervezetek a sztrájkok alkalmazásával megmozgatják „az illető vállalat összes vagy majdnem összes munkását.” Miután közlik, hogy a legális szakszervezetek közepes és alacsony rangú kádereiben növekszik az elégedetlenség a vezetőség politikájával szemben, az országos értekezlet pártdokumentuma kimondja a következőket: „Ahol mi jól alkalmazzuk az egységfront taktikáját, megvalósul az akcióegység, függetlenül a vezetők ellentétes álláspontjától... Ezért mi azt valljuk: szükség van a munka tágabb hatáskörére, tágabb szervezési formákra; jobban legalizálni kell a munkát az RSO tömegmozgalmának kiszélesítése érdekében a szakszervezetek és a tagság megnyerése szempontjából.”

Alapos vita után kialakították az új startégiát és taktikát is. Csak azokat a részeket idézzük belőle, amelyek föltétlenül szükségesek a későbbi elemzések megértéséhez:

1. A Párt és az RSO erejét a munkásosztály mindennapi harcának szervezésére és vezetésére kell összpontosítanunk, és tovább kell fejlesztenünk a szakszervezetekben folyó forradalmi munkát.

2. A mindennapi harc akcióegységének megteremtését a vállalatokban, a helységekben és a körzetekben kell elkezdenünk. A harc kezdetén csak azokat a követeléseket kell hangsúlyoznunk, amelyek elfogadhatóak a reformista szakszervezetek alacsony és közepes szintű aktívái számára is, tekintetbe véve, hogy a legfontosabb feladat a harc és harcon belüli munkásegység.

3. Ugyanakkora reformista, klerikális és más vezetők elé kell tárni az egész front akcióegységének érdekében kialakított platformunkat, az alacsonyabb szintű szervezetekben és a tömegek között pedig határozott harcot kell folytatnunk a javaslat elfogadásáért. Az akcióegység megteremtése érdekében be kell szüntetnünk a támadásokat az olyan szervezetek és vezetők ellen, akik lojálisan részt vesznek a mozgalomban, velük együtt pedig ki kell éleznünk a harcot azok ellen, akik nem hívei az akcióegységnek.

4. A közös akciók végrehajtását össze kell kapcsolnunk a szakszervezeti mozgalom osztályalapon történő egyesítésével, s a közös akciók alapján javasolnunk kell a párhuzamos helyi és körzeti szervezeteknek az egyesülést. Az egyesítés végrehajtásakor ne várjunk a központi szervek egyesülésére; az alacsonyabb szintű szervezetekből kell küldenünk a központi szerveknek a javaslatokat, s presszió alkalmazásával kell őket megegyezésre, valamint arányos számú képviselővel egyesülési kongresszusra kényszerítenünk. Ilyen alapon kell megteremtünk a legális egységmozgalom feltételeit minden szakszervezetben.

5. A szervezetlen munkásság beszerzése az akcióegységért folyó harc és a szakszervezeti mozgalom egyesítésének egyik legfontosabb feladata. A mozgalom és a sztrájkok alapján a munkástömegeket be kell vonnunk azokba a szervezetekbe, amelyek a szakszervezeti egység jelszavával részt vesznek a közös megmozdulásokban.

6. Munkánk, befolyásunk növelése, osztályharcos szakszervezeti politikáért folyó harcunk és a tagság tömegének bizalma alapján harcolnunk kell minden választási funkcióért a szakszervezetekben és a munkásintézményekben. Nemcsak az ellenőrzés és a reformista mesterkedések leleplezése miatt van szükség az egyes funkciók megszerzésére, hanem a vezetés átvételéért, és azért, hogy e szervezeteket az osztályharc szerveivé tegyük.

1935 márciusában a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottsága újra elemezte az antifasiszta szakszervezeti egységfront kialakításának szükségességét, s többek között a következőket bízta a tagságra:

„Az antifasiszta népfront tevékenységének magában kell foglalnia a városi és falusi szociális rétegek gazdasági harcának összes formái mellett a tüntetések lehetséges formáit is. Alkalmazni kell a legenyhébb demonstrációs formákat (delegációkat kell meneszteni a közigazgatási szervekhez; petíciós kampányt kell indítani; memorandumokat kell benyújtani, amelyeket aláírásgyűjtés előz meg); utcai tüntetéseket kell szervezni, parasztnemeteléseket a városokba; véghez kell vinni a demokratikus jogok önhatalmú megvalósítását az összes sztrájkformák alkalmazásával (kisiparosok, fogatosok és kiskereskedők sztrájkjai), valamint élni kell a politikai tömegsztrájkok lehetőségével. A megmozdulások támogatására meg kell nyerni a munkáslakosság minden rétegét.”

A hat évig tartó szociális nyugalom és a hatalmas sztrájkhullám megindulása előtt a JKP így jelölte meg feladatait: Az eredmények hamar megmutatkoztak. Mindenekelőtt megállt a szervezett munkásság taglétszámának 1934-ig tartó állandó csökkenése, s helyette növekedett a szervezett munkások száma. Jól mutatja ezt az URSSJ-nek, a legerősebb reformista szakszervezetnek 1931 és 1937 között készült kimutatása is. Újvidékre vonatkozóan az URSSJ kongresszus előtti kimutatásában a következő adatok találhatók:

Év	Fémipari munkások	Gazdasági alkalmazottak	Közlekedési és szállítási munkások	Dohányipari munkások	Építőipari munkások	Bőripari munkások	Textil- és szabóipari munkások	Élelmiszeripari munkások
1931	245	174	95	4	188	8	118	158
1932	118	187	172	23	206	38	132	127
1933	116	198	115	8	143	68	253	63
1934	194	322	54	35	241	44	120	41
1935	207	300	44	12	327	57	150	117
1936	151	372	30	63	841	232	328	299

Év	Ácsok	Szállodai- és háziismerélyzet	Mezőgazdasági munkások	Kisipari dolgozók	Az URSSJ taglétszáma az összes ágazatban
1931	—	40	3758	—	4788
1932	20	40	2380	33	3476
1933	10	40	1324	78	2416
1934	17	61	520	64	1712
1935	263	77	442	99	2273
1936	538	155	2729	334	6638

Az új pártpolitikának másik fontos következménye az új sztrájkhullám volt, amely erősebb volt az előzőeknél.

A vajdasági sztrájkok jellege és politikai háttere

Az osztályharc felújulása, a bérharcok és a sztrájkösszetűzések egyre gyakoribbá válása nyugtalanságot keltett a vajdasági gyáriparosok körében, és sok kellemetlenséget hozott nekik. Az új helyzet „ürügyet szolgáltatott a Gyáriparosok Egyesületének, mint a munkaadók szervezetének arra, hogy alaposabban érdeklődjön e mozgalmak okai és iránya iránt. A szervezet megállapíthatta, hogy a munkaadók nem szolgáltatottak sem formális sem pedig valós okokat, mivel a munkafeltételek nem rosszabbodtak, s a munkabérek sem csökkentek. Arra lehetne inkább utalni, hogy az okok vállalatokon kívüli eredetűek, kívülről kerülnek a munkásság közé. Az új helyzetben döntő szerepe volt a kollektív szerződések követelésének, amelyekben mindig a következő lényeges és jellemző feltételek voltak: követelték, hogy a kollektív szerződést ismerjék el az egyetlen illetékes és meghatalmazott munkásszervezetnek, s ez a szervezet legyen egyedül felhatalmazva arra, hogy engedélyt adjon az újonnan alkalmazott munkások munkábalépésére. Tisztában lévén a kollektív szerződésekkel, könnyű belátni az ilyen követelések fontosságát, célját és horderejét.”

A Gyáriparosok Egyesülete egyik dokumentumából vett fenti idézet alapján látható, hogy a tőkésék tudták: a vajdasági sztrájkok szervezői a kommunisták voltak. Az egyesület egyik képviselője ezt világosan ki is mondta a gyáriparosok 1936 augusztusában Bledben megtartott tanácskozásán. Dr. Balabušić többek között ezt mondta: „A gyakori ipari sztrájkokkal kapcsolatban elmondhatom, hogy azokat külföldről szítják. Az *Izvesztyija* című orosz lapban már tavaly bejelentették a sztrájkhullámot, amelynek Athénban kellett kezdődnie, és a Balkánon keresztül kellett áterjednie Franciaországra. E sztrájkok főkolomposainak takti-

kája és viselkedése mindenhol egyforma. A sztrájkok ugyanazon képlet és kaptafa szerint kezdődnek és fejeződnek be. A munkabeszüntetések alkalmával leggyakrabban a munkásbizalmiakkal tárgyalnak, ők azonban nem írhatnak alá megegyezést, mert hatáskörüket pontosan meghatározza a törvény. Az egyezményt a munkásság nevében a szakszervezet írja alá. A munkaadók között viszont hiátus mutatkozik, mivel a Gyáriparosok Egyesülete nem írhat alá kollektív szerződést... A munkásságnak ma fogalma sincs arról, hogy tulajdonképpen mit akarnak azok, akik a sztrájkmozgalmat vezetik, mert soha nem mondják meg az igazat. A munkásságnak kizárólag a szakszervezetek által történő munkábalépése — ezt a cikkelyt gyakran beveszik a kollektív szerződésekbe — törvényellenes. A törvény csak a munkásbörzékét hatalmazza fel munkaközvetítésre.” A bledi értekezleten I. Kavčić a következő pánikszerű kijelentést tette: „A legutóbbi sztrájkok következtében kialakult helyzet rendkívül súlyos. A fenti példák alapján már tulajdonképpen a gyáraknak a munkásság által történő elfoglalásáról kell beszélnünk. Véleményem szerint a jelenlegi helyzetért a gyenge iparszervezés is felelős... Szükség van a szakmai munkaadó szervezetek egységfrontjának kialakítására az egyre gyakoribbá váló sztrájkok ellen... Az államhatalomnak nagyobb kedvvel és tekintéllyel kell beavatkoznia a sztrájkokba.” F. Schleimer gyáros a következőket mondta Bledben: „A politikusok olyan jelszavakat is terjesztenek a nép között, hogy ‚adjátok a parasztnak a földet, a munkásnak pedig a gyárakat.’” Egy Sirc nevű gyáros „néhány jellemző jelszót említett meg, amelyeket a munkásság körében terjesztenek, s amelyek szerint a gyárakat elkobozzák, ha a munkások kibírják a hathetes sztrájkot. Dr. Balabušić úr megerősítette, hogy ugyanezeket a jelszavakat terjesztették a beocsini cementgyárban is a legutóbbi sztrájk idején.”

S. Popović, a belgrádi kereskedelmi és Iparkamara titkára is igen, határozottan értékelte a helyzetet: „Ne hitessük magunkat! A kérdés nagyon fontos és jelentős, s az egymás után következő sztrájkok formájában megnyilvánuló tünetek tulajdonképpen csak a kezdet kezdetét jelentik. Minden előrelátó gyáriparos már most felvetheti az ipar fennmaradásának kérdését az ilyen nehéz körülmények között. Tisztában kell lennünk azzal a ténnyel, hogy a munkás- és sztrájkszervezetek mögött külföldi ügynökök állnak. A Tivernál történt sztrájk esete, amelyet megkezdése után néhány perccel már bemondott a Moszkvai Rádió, azt bizonyítja, hogy létezniök kell bizonyos kapcsolatoknak. A sztrájkokhoz szükséges alapok Bécsen keresztül jönnek, eredetük azonban túlságosan is jól látható... A munkaadókkal szemben minden sztrájk esetében egységes egész — tulajdonképpen front áll, a munkaadók viszont ezzel a fronttal nem szállnak szembe egységesen, nincs meg az az együttműködés, amelyre itt szükség lenne. Frontot kell teremteni a fronttal szemben. Elsősorban a munkaadók egységére és szolidaritására van szükség érdekeik egyeztetésénél. Az engedékenysége és a minimális napibérek megállapítása tulajdonképpen érdekeik védelmének feladását jelenti. Ha a szociális kérdés

feszegetése megkezdődik gyáriparunkban, a munkásság követelése napról napra növekedni fognak, mert ha egyszer napirendre kerülnek, már nem lehet őket többé megtagadni.”

A jugoszláv kommunisták S. Popović akarata ellenére is napirendre tűzték a szociális kérdést politikájukkal és a sztrájkmozgalmakban kifejtett aktivitásukkal. Hogy e mozgalmak mögött Vajdaságban a kommunisták álltak, arra még vannak bizonyítékok. Például egy bizalmas jellegű dokumentum, „A zrenjanini, verseci és más munkásmozgalmak (sztrájkok) politikai háttere” című, amelyet a Gyáriparosok Egyesülete juttatott el Paunovichoz, a Dunabánság bánjához 1935. december 28-án. Mivel eddig közöletlen, nagyon érdekes és bizalmas a dokumentum. Majdnem teljes egészében idézzük:

„Az egymást követő sztrájkok és munkásság egyéb mozgalmi a Gyáriparosok Egyesületét mint munkaadó szervezetet arra késztették, hogy alaposabban érdeklődjön a munkásság célja és szándéka iránt, hogy kikutassa e mozgalmak tendenciáját és néhány motívumát, s mindezt főként azért, mert a munkaadók nem szolgáltattak sem formális, sem valós ürügyet a mozgalmak kirobbanásához, mivel a munkafeltételek nem rosszabbodtak, a bérek pedig nem csökkentek. Az egyesület már az elemzés kezdetén megállapította, hogy különösen Bánát nagyobb központjaiban létezik kiterjedt és jól szervezett munkásmozgalom, amelynek célja nem a munkásság anyagi helyzetének javítása, hanem elégedetlenség szítása és terjesztése nemcsak a munkaadók, hanem a gazdasági rendszer és végső soron az állam ellen is.

Ez a mozgalom, bár a napisajtó szerint csak helyi jellegű, egyre nagyobb méreteket ölt, s már elterjedt Bánát összes nagyobb városában, elsősorban Petrovgradban, Nagyikindán és Versecen. Mindezekben a helységekben azonosak a mozgalom céljai és szándékai tevékenységének eszközei is, tehát valóban tarthatunk azoktól a következményektől, amelyeket a munkásmozgalom okozhat. A munkások mozgalmától való félelem érthető, ha tudjuk célját, ismerjük a mozgalom élén állók múltját és szociális meggyőződését. Többé-kevésbé minden munkaszervezet élén olyan dolgozók állnak, akik már el voltak ítélve és letöltöttek 3—8 év börtönbüntetést kommunista propaganda miatt. Ezek közé tartozik Veréb Zoltán, Bisof Nikola, Polinger Petar és más ismert petrovgradi kommunista agitátorok. A sztrájkok, lázadó összejövetelek és sztrájkjelőkészítések során kifejezésre jutó egyéni és kollektív viselkedés meg eljárás, valamint a fenti tények alapján szemmel láthatóan le kell vonni a következtetést a munkásmozgalom igazi céljára és jellegére vonatkozóan. A munkásság soraiban történő célzatos elégedetlenség keltés tulajdonképpen az ipari és mezőgazdasági munkásság bolsevizálását célozza és forradalmi irányvétele van. Az állam és társadalom szempontjából veszélyes mozgalom központja és vezetősége a Munkáskamara petrovgrádi kirendeltsége, amelynek tisztviselői, Nikola Knebel és Jovan Rajković a fő sugalmazói a mozgalomnak, ők a fő szervezői a sztrájkoknak, és ők bújtatják ellen-

állásra a munkásságot a munkaadók ellen. Erről egész sör bizonyíték van. A Munkáskamara és olvasóköre a munkások mindennapos értekezletének színhelye. A kamara funkcionáriusai és más munkásvezetők ezeken az értekezleteken megismertetik a munkásságot a kommunista doktrinákkal, a Szovjet-Oroszországban folyó munkával, az ottani államrendezéssel és jóléttel; az ellenállással, a munkássztrájkokkal, sőt az általános sztrájkok szervezésével is. A Petrovgrádban tartott három sztrájk szervezésében fontos szerepet játszott a Munkáskamara. Knebl Nikola tisztviselő odáig megy, hogy a vállalatok kapujában személyesen írja fel azoknak a nevéket és fenyegeti meg azokat, akik dolgozni akarnak. A Munkáskamara munkásörseget szervez, amely a vállalatok előtt ügyelesteskedik, hogy szándékukban megakadályozza a dolgozni akarókat, ugyanakkor pénzt gyűjt és szétosztja a sztrájkolók között... A Munkáskamara kirendeltsége, illetve annak funkcionáriusai — bár ez nem tartozik hatáskörükbe —, kollektív szerződések tervezeteit dolgozzák ki, amelyekben enyhén szólva furcsa, s a munkaadók részére teljesen elfogadhatatlan feltételeket szabnak. Ezekben a szerződésekben különleges szerepet szánnak a munkásszervezeteknek, elvárják, hogy a munkaadók elismerjék őket, amelyek alapján egyedül ezek a munkásszervezetek adhatnának engedélyt az újonnan felvett munkások alkalmazására. Előre tudható, hogy a munkaadók semmilyen körülmények között nem fogadják el ezeket a feltételeket, mivel ez a vállalatok bolsevizálását jelentené, éppen ezért a munkásvezérek már a tárgyalások megkezdése előtt szervezett sztrájkokkal fenyegetik a munkaadót. Ily módon, mivel a munkaadó nem fogadhatja el a kollektív szerződés minden feltételét, a munkásság sztrájkba lép, a vállalatok pedig, amelyeket határidős áruszállítási megállapodások köteleznek, arra kényszerülnek, hogy más helységekből alkalmazzanak munkásokat. A Munkáskamara által sztrájkba csábítottak munka és kereset nélkül az utcára kerülnek, elégedetlenségük növekszik, és hamar bolsevista tanok hatása alá kerülnek. Éppen ilyen eset játszódott le ez év szeptemberében az újvidéki Csavar- és Vasgyárban. A gyár munkásai a vezérek rábeszélésére sztrájkba léptek, majd később kivétel nélkül elvesztették állásukat, s az utcára kerültek. A fentebb kifejtettekben tehát nyilvánvalóvá válik, hogy ennek a mozgalomnak és a munkabeszüntetésnek az igazi célja a munkásság bolsevizálása és elégedetlenség szítása...”

A dokumentum végén a Gyáriparosok Egyesülete kéri a bánt, hogy szíveskedjék elrendelni a következőket: „Hogy a munkafelügyelőség és a rendőrkapitányságok társadalmi és gazdasági rendszerünk érdekében kellő figyelmet szenteljenek ennek a munkásmozgalomnak, amelynek teljes egészében politikai és kommunista háttere van; hogy a Munkáskamara petrovgrádi kirendeltségének munkáját, illetve funkcionáriusainak tevékenységét vizsgálják felül; valamint hogy ennek a félhivatalos, törvényes rendelkezésnek alapján alakított intézménynek tegyék lehetetlenné a munkásság további bolsevizálását, az elégedetlenség szítását, a vétkeket pedig vonják felelősségre. Az egyesület bátorkodik kihasználni az alkalmat,

hogy egyben felhívja a figyelmet néhány kisebb, a Dunabánság északi részén megjelenő lapra. Ezek javarészt magyar nyelvű lapok, s közülük is elsősorban a *Népszavára* hívná fel a figyelmet. Ezek a lapok gazdasági rovatunkban leggyakrabban a szovjetorosz viszonyokról írnak, a fejlett munkafeltételekről, a munkásság jólétéről stb., s mindezt olvasmányként kínálják fel a munkásságunk.”

Ez a dokumentum világosan mutatja, hogy a vajdasági gyártulajdonosok milyen jelentőséget tulajdonítottak az 1935. év második felében tartományunkban lezajlott bér- és sztrájkmozgalomnak. Ahogy az az idézett szövegből és a gyárosok egyéb megnyilatkozásaiból is látszik, nyilvánvalóan, hogy a sztrájkok politikai hátterét hangsúlyozták, a szervezést a kommunistáknak tulajdonították, s nem akarták észrevenni vagy pedig elhallgatták a mozgalom gazdasági céljait, a nyomort és az alacsony béreket. Dolgozatunk első részében elég nagy figyelmet fordítottunk a sztrájkok gazdasági okaira. Hisszük tehát, hogy az olvasó meggyőződhet a tőkésék téziseinek tendenciózus voltáról. Mivel régebben és ma is hallhatóak olyan vélemények, hogy a vizsgált sztrájkmozgalom csak gazdasági okokra vezethető vissza, s mentes minden politikai tartalomtól — itt elsősorban Krekicre gondolok —, nagy hangsúlyt fektettünk arra, hogy ezt a második kérdéskört kellő levéltári anyaggal, és az illegális pártsajtóból vett, erre vonatkozó írásokkal világítsuk meg. A kutatások során komoly nehézségekkel kellett megküzdenünk. Az illegalitásba kényszerített politikai szervezetnek szükségszerűen, titkolnia kellett tevékenységét. Egy ilyen szervezet nyomait kutatni és a tevékenység hiteles dokumentumait meglelni nagyon nehéz feladat. A IV. országos tanácskozás, a Központi Bizottság pártplenumai és az 1935. évi pártsajtó anyagának tanulmányozása — ahol csak lehetséges volt, elég részletesen és hosszasan idéztük a legbizonyítóbb részleteket — világosan mutatja, hogy a párt mekkora figyelemmel, elemző kedvvel és milyen átgondoltan fogott hozzá az ország szakszervezeti egységfrontjának kiépítéséhez, a sztrájkmozgalom megszervezéséhez. S hogy ezen a téren nagy sikerei voltak, reméljük, bizonyítani tudtuk. A szakszervezeti egységfront követői — elfogadva a párt irányvonalát — a szakszervezeti sajtóban is hangot adtak támogatásuknak. A *Radničke novine* című munkáslapban cikksorozat jelent meg, amely a szakszervezeti egységfront megalakítását támogatta. Az egységfront megalakítását ellenző opportunisták szakszervezeti vezetéseket valóságosan megostromolták a tagok, aktivisták és saját szervezeteik. Az egyre erősödő folyamat megfélemlítette Krekicet, a megrögzött áruló szocialistát, s a jelenség okozta félelmében egyre inkább terjesztette romboló hatású és áruló tetteit. 1935 végén a következőket írta:

„A munkásság körében bevetettek egy jelszót, amely az újoncok számára teljesen újnak tűnik, ám amelyről azok, akik a munkásmozgalomban öregedtek meg, tudják, hogy régi... Ez a munkások egységfrontjának jelszava. Az egységfront jelszavának szerzői nemcsak a munkástömegek naivitására számítanak, hanem a műhelyben dolgozó bizalmikéra

is, valamint az egyes szövetségek magasabb szerveinek és szekcióinak választmányi tagjaiéra. Zavart kelteni (másként szólva: megnyerni őket. A szerző megjegyzése. G. Gy.) a tájékozatlanok soraiban könnyű, mivel megvan már a tüzéség is (sajtó formájában: a *Pregled, Svetlost, NIN és más lapok*), amely az egységfront puskaporával töltött kartácsokat a legnagyobb odaadással lövöldözi.” A kartácsoknak pedig nagyon jó hatásuk volt a szervezetekben tevékenykedő naiv embereknél, ahogy az öntudatos munkásokat nevezi Krekić. „A jószándékú és naiv emberek soraiban azt hiszik, hogy rátaláltak az új, megváltó eszmére . . . A nyomorban türelmét vesztett munkások részére ez az eszme az egységfront kellene hogy legyen. A munkásság életszínvonala évek óta a legalacsonyabb szinten van. A demoralizált munkásoknak az egységfront olyan, mint a fuldoklónak a mentőöv a megáradt folyóban. A munkásmozgalom szakszervezeti fórumai elé munkágyűlések határozatai és értekezletek döntései formájában érkezni kezdtek az egységfrontnak mint a megmentés frontjának megalakítására vonatkozó követelések. Úgy tekintettek erre az egységfrontra, mint Noé bárkájára, amely a munkásosztályt elviszi az Ararát hegyére.” Ez lenne tehát az, ami Krekićet szellemes és elmés cikkének megírására ösztönözte, s ez sarkallta arra, hogy minden erejét latba vetve harcoljon az általa naivnak nevezett emberek érdekeiért, hogy megmentse őket tévedésüktől és eltérítse őket a mentőöv igénybevételétől. Cikkének további részében Krekić bebizonyítja, hogy az egységfront jelszava a kommunisták jelszava és megvalósíthatatlan. „Nem segíthet tehát semmiféle egységfront, segítség csak erős munkásszervezetek révén remélhető.” Krekićet még egy dolog zavarja. A kommunista sajtó javasolja a munkásságnak, hogy lépjen be az URS-féle szakszervezetekbe, és ezeknek a szakszervezeteknek a meghódításáról beszél. Izgalmában jámboran felkiált: „Ki elől kell a szakszervezeti munkásmozgalmat elhódítani?” S attól való félelmében, nehogy az olvasók számára rögtön világos legyen, hogy éppen tőle és a hozzá hasonló árulóktól, Krekić patetikusan harsog: „Ha most a munkásoké és mindig is a munkásoké volt, a munkásoké is marad. És kinek kell majd azután hozományként átadni, ha elhódítják a munkásoktól? Badarságok ezek.”

Am, hiába makacsolta meg magát Krekić. Az egységfront megalakulásának folyamata megkezdődött, ha nem is a vezetők kezdeményezésére — mivel Krekić és támogatói akadályozták —, a munkásokéra annál inkább, s ez volt a legfontosabb. Ezt állapítja meg a *Radničke novine* is egyik elemzésében, amelyben a szakszervezeti front 1935. évi helyzetét vizsgálja. A cikk megállapítja, hogy a bérekért folyó sztrájkok „a legteljesebb egységbe vonták, egységes mozgalommá formálták az osztályharcos elemeket. Nagy szavak és érzékeny jelenetek nélkül került sor az egység kialakítására a műhelyekben, gyárakban, építkezéseken. Mindenhol, ahol munkások vannak, létrejött az egység, s ez a legbiztosabb záloga az eljövendő sikereknek.”

A téma megértéséhez igen fontosak azok az értékelések, amelyeket Ed-

vard Kardelj elvtárs adott ezekről a mozgalmakról. „Ezek a tünetek (a január 6-i rendszer széthullása — a megjegyzés tőlem: G. Gy.) egyben rámutattak arra is, hogy milyen álláspontot kell elfogadnunk politikánkban. Ez pedig nem lehetett már a kommunista párt magányos harcának politikája a rezsim ellen a fegyveres felkelésre való közvetlen felkészülés jelszavával, hanem a nép kitartó és széles körű aktivizálásának politikája a társadalmi élet minden területén a demokratikus jogokért meg a mindennapos gazdasági és szociális követelések megvalósításáért folyó harcban. Akciója során a párt a népi mozgalom megvalósításáért és erősítéséért szállhatott síkra a munkásosztállyal az élen, demokratikus jogok, meghatározott és közvetlen gazdasági és szociális célok elérése érdekében, amelyek az első lépést jelentették a dolgozók demokratikus uralma és a szocialista forradalom felé vezető úton.” Kardelj elvtárs a továbbiakban a következőket mondja: „Az volt az elv, hogy akár a vállalatokban, akár a szervezetekben a kommunistáknak kell képviselniük azt a vezető szerepet, amely a tömegek akarátának, céljának és kívánságainak megfelelő aktivitást fejt ki. Ily módon a kommunisták gyorsan visszaszerezték befolyásukat a munkásosztály gazdasági harcaira, és biztos pozíciókat foglaltak el az intézményekben meg a szervezetekben. A kommunisták szerveztek és vezettek több kisebb-nagyobb sztrájkot, gazdasági mozgalmat. . . A kommunisták hatására egymás után alakultak a legális vagy illegális akcióbizottságok, amelyek a hivatalos szakszervezeti szervek mellett, néha pedig azok ellenében szervezték a munkásosztály gazdasági harcait. A január 6-i diktatúra idején persze minden sztrájk egyszersmind politikai színezetet is kapott, mert mindig ellenállásra talált nemcsak a tőkéséknél, hanem az államhatalomnál is. Éppen ezért ezeknek a vállalkozásoknak a legkisebb gazdasági eredménye is még inkább növelte az illegális kommunista párt tekintélyét. . . Ezek a vállalkozások és a többi ilyenfajta akció újra visszaadta a munkásosztálynak saját erejébe, és képességébe vetett hitét, hogy eredményes harcot folytathat a diktatúra és az elnyomás ellen. Ezekben az időkben a párt megerősítette pozícióit, mert bár illegálisban tevékenykedett, mindenki tudta, hogy tagjai szervezik ezeket az akciókat.”

A vajdasági és jugoszláviai sztrájkmozgalom hirtelen, váratlan és ug-rásszerű fejlődésének tényét a munkásosztály tarthatatlan helyzete mellett nyilvánvalóan a kommunista párt energikus, átgondolt és tervszerű munkájának lehet tulajdonítani. A régebbi sztrájkmozgalmakhoz viszonyítva 1935-től kezdve egy határozottan új jellegzetessége van, nevezetesen e sztrájkok támadó jellege, amelyből az következik, hogy a munkásosztály forradalmi élcsapatának, a pártnak vezetésével sikeres sztrájkokkal és bérharcokkal nemcsak hogy megakadályozta a munkabérek további csökkenését, hanem növelte is őket, és az elért vívmányokat tartósabban szavatolni is tudta a kollektív szerződések megkötésével. Ez a fázis az osztályharc magasabb fokát jelentette. A munkásosztály védekezésből támadásba lendült át. A szakszervezeti szabadság és a szabad

szakszervezeti munkásbörzék követelése nagy lépést jelentett előre. A tömegek érettebb és határozottabb harci fellépésről tettek tanúbizonyságot. Ezzel kapcsolatban ki kell emelnünk, hogy a sztrájkmozgalmak eredményei nemcsak a sztrájkoló munkások vívmányai voltak, hanem hatottak a munkásság általános helyzetére is; a munkaadók ugyanis a további akcióktól való félelmükben változtatták és módosították álláspontjukat. A napibéreket nem csökkentették tovább. A minimális napibérekkel kapcsolatban vallott merev álláspontjukat pedig már a bledi értekezleten megváltoztatták. Ez látszik I. Kavčić felszólalásából: „Ezért nem tudok egyetérteni dr. Steve Popović úr véleményével, hogy nem kell engedményt tenni a munkásságnak, és azzal, aki azt vallja, hogy az ilyen álláspont háború előtti és a mai körülmények között anakronisztikus.” 1936 derekán a minimális napibérek törvényes megállapításához való elvszerű hozzájárulás nemcsak egy gyáros kivételes álláspontja volt, hanem azt az álláspontot egyhangúlag el is fogadták Bledben. Majdnem hihetetlennek tűnik, mégis tény, hogy megtörtént. Egy Bledből küldött tudósításban szó szerint a következő áll: „Az elnöklő Vladimir Arko úr szavazásra bocsátotta, hogy elvben ki ellenzi és ki támogatja a minimális napibérek megszavazását, majd az értekezlet egyöntetűen a minimális napibérek mellett foglalt állást.” A valóság tehát ebben az esetben is minden kétséget kizáróan rámutatott a proletariátus helyes álláspontjára: hogy a munkások érdekeit védő törvények soha nem a tőkés kizsákmányolók belátásának következményei, hanem ezeket a törvényeket csak a tömegek harca eredményezheti, és csak a tömegek kényszeríthetik a burzsoáziát e törvények alkalmazására.

A vajdasági és jugoszláviai proletárok harca megakadályozta a burzsoáziát abban, hogy csökkentse a béreket, s arra kényszerítette a hatalom birtokosait, hogy folytassák a munkát a szociális törvények meghozataláért. Az eredmények megerősítették a munkásosztálynak saját erejébe vetett hitét, és azt tudatosították benne, hogy a jugoszláv proletariátus képes eleget tenni történelmi hivatásának: a kapitalista rendszer megdöntésével hozzájárul majd az osztály nélküli társadalom építésének nagy-szerű feladatához.

Rezime

Primena taktike antifašističkog proleterskog jedinstvenog fronta u vojvođanskim štrajkaškim akcijama

U svom prilogu Djerđj Gal analizira štrajkove vojvođanske radničke klase do sredine tridesetih godina i ukazuje na uzroke opadanja radničkog otpora u tom periodu. Pored najokrutnijih mera šestojanuarske diktature kao razlog autor navodi i sektašku liniju obezglavljene Komunističke partije. Pored temeljitog

razmatranja pada radničkih nadnica u doba krize, autor piše i o nazadovanju na terenu socijalnog zakonodavstva u tom periodu.

U analizi nove sindikalne taktike Komunističke partije Djerdj Gal ukazuje na rezultate te taktike i strategije i između ostalih kaže: „Novi val štrajkova, koji je po intenzitetu bio jači od sviju prethodnih, bila je druga važna posledica nove partijske politike.” Kao prvu važnu posledicu autor navodi tendenciju snažnog porasta broja sindikalista.

U drugom delu svog priloga autor daje analizu karaktera i političke pozadine vojvođanskih štrajkova.

Resümee

Verwendung der Taktik der antifaschistischen proletarischen einheitsfront in Streikaktionen Woiwodinas

In seinem Beitrag analysiert György Gaál die Streiks der Arbeiterklasse in Woiwodina bis zu Mitte der dreißiger Jahre und deutet auf die Ursachen der abnehmenden Widerstandsleistung der Arbeiter in dieser Periode hin. Neben den grausamsten Maßnahmen der Sechste Januar-Diktatur nennt der Verfasser auch die sektiererische Linie der ohne Führung gebliebenen Kommunistischen Partei. Der Verfasser schreibt neben den gründlichen Betrachtungen über die senkenden Arbeitslöhne in der Krisisperiode auch über den Rückgang auf dem Gebiet der sozialen Gesetzgebung in dieser Periode.

In der Analyse der neuen Syndikaltaktik der Kommunistischen Partei deutet György Gaál auf die Ergebnisse dieser Taktik und Strategie hin und er sagt unter anderem: „Die neue Streikwelle, die der Intensität nach stärker der allen vorherigen Streiks gewesen war, war die zweite wichtige Folgeerscheinung der neuen Parteipolitik.” Als die erste Folge nennt der Autor die starke steigende Tendenz der Zahl der Syndikalisten.

Im zweiten Teile seines Beitrags analysiert der Verfasser den Charakter und den politischen Hintergrund der Streiks in Woiwodina.